

Red: Arne Borg

Studiedagar och årsmöte i Falun 6—8 oktober

Föreningens studiedagar och årsmöte hålls i år i Falun och kommer denna gång att sträcka sig över tre dagar, den 6—8 oktober 1976. Huvudtema blir barnomsorgen. Enligt det preliminära programmet ägnas första dagen åt "Barn och samhällsplanering" och andra dagen åt "Bättre barnomsorg". Tredje dagen reserveras åt temat "Socialt arbete i framtiden" med speciell syftning till det vid denna tidpunkt förväntade betänkandet från socialutredningen. Årsmötet förläggs till kvällen den 7 oktober. Ett detaljerat program kommer att tillställas föreningens medlemmar i början av juni.

"*Rätten till arbete*" var temat för studiedagarna hösten 1975. Konferenstrycket med samma namn föreligger nu och innehåller förutom anförandena av arbetsmarknadsminister Ingemund Bengtsson, professor Gösta Rehn och docent Hans Berglind även redogörelser för grupparbetet samt föreningens remissyttrande över sysselsättningsutredningen. Skriften kostar 20 kronor och kan rekvireras från Föreningen Sveriges Socialchefer, c/o Socialförvaltningen, 106 64 Stockholm.

Föreningens yttrande i sammandrag över huvudbetänkande från utredningen om psykoterapiutbildning (U K Å 1975: 24)

Allmänna synpunkter

Under de senaste tio åren har det funnits ett djupt engagemang då det gäller tillsyn, vård och behandling av människor. Statliga utredningar med nya lagförslag om vård, tillsyn och utbildning speglar det offentliga intresset.

Utbildningen syftar till gamla och nya yrkeskategorier med pedagogiska yrken eller yrken inom tillsyn, vård och behandling. Samtidigt som det nu finns förslag till många differentierade yrken finner vi på fältet den motsatta tendensen: en integrering och "överlappning" av befintliga traditionella yrken.

Det klassiska "psykiatriska" teamet med läkare, kurator, psykolog med var sina specifika arbetsuppgifter har ändrats till team, där alla i stort sett kan göra och gör samma saker och där ansvaret kan fördelas. Denna utveckling har dels varit en sorts opposition mot den gamla maktfördelningen i teamet, där endast läkaren ansvarade för behandlingen och dels en naturlig konsekvens av ett nytt sätt att se på mänsklig problematik. Man har allt mera övergivit en uteslutande symtominriktad behandling med huvudvikt på en biologisk förklaringsmodell och i stället förklarat och behandlat mänsklig problematik som relationsproblem eller problem, som har samband med strukturella faktorer. Härmed kommer psykologens och socionomens kunskaper i förgrunden framför läkarens. Utsuddningen av gränserna mellan olika yrkeskategorier har emellertid också skapat en viss förvirring om vem som egentligen har utbildning för vad. Denna förvirring ökas med tillskottet av nya yrkeskategorier och blir total, då det gäller att

välja mellan den flora av behandlingserbjudanden, som i dag finns på den öppna marknaden. En stigande arbetslöshet bland akademiker har medfört att många unga människor reser en månad eller två till England eller Amerika och snabbutbildar sig i en eller annan psykoterapeutisk modelfluga och sedan reser hem och får sina utlägg tillbaka genom att snabbutbilda andra.

Det är sannolikt på tiden att röja i denna snårskog — att analysera begreppet behandling i alla dess aspekter och ge förslag om vilka utbildningar som är nödvändiga och försvarliga, då det gäller att gripa in i människors privatliv.

Psykoterapiutredningen ger tyvärr ingen klarhet.

Utredningens förtjänst är, att den klart definierar ett psykoterapibegrepp som omfattar vissa skarpt avgränsade psykologiska behandlingsmetoder, avsedda att tillämpas av för ändamålet utbildade personer. Allt behandlingsarbete, som ligger utanför detta begrepp kallas psykosocialt behandlingssätt.

Utredningen ger en mycket oklar analys av begreppet psykosocialt arbete och förslaget till utbildning i detsamma är mycket vagt formulerat. Sannolikt har utredningsgruppen inte känt sig hemma inom området och ej heller inom "profylaxen" som avskrivs av utredningen därför att den ligger utanför utredningens definition av psykoterapi.

FSS har förståelse för att utredningen har koncentrerat sig på huvudämnet psykoterapi, men efterlyser samtidigt en genomarbetad utredning om psykosocialt arbete.

Enl vår erfarenhet är psykoterapi och psykosocialt arbete inte ett motsatspar. Många människor med dominerande psykosociala problem har också behov av en psykoterapi. Hur långt kan tex

en socialarbetare gå i en familjebehandling och när behövs speciellt utbildad terapeut?

Utredningen har en tendens att definiera psykoterapi efter den som utövar den. Men i dagens verklighet är gränserna flytande. FSS efterlyser en utredning om behandling i alla dess aspekter och en ny översyn av utbildningslinjerna inom tillsyn, vård och behandling.

Ytterligare synpunkter

Psykoterapi — syfte

Utredningen ger en klar definition av begreppet psykoterapi. Det är:

- a) systematiska, målinriktade åtgärder
- b) baserade på psykologisk teori och metod
- c) avsedda att påverka hela personligheten eller sådana tankar, känslor, impulser, relationer, psykosomatiska symptom etc som upplevs besvärande av individerna själva eller av deras omgivning
- d) utförda av för ändamålet utbildade personer, vilka bedriver psykoterapi som yrke eller som del av en tjänst i människovårdande verksamhet.

Psykoterapi är alltså en psykologisk behandling, som griper djupt in i den mänskliga personligheten och som berör mänsklig integritet.

Uttrycket "som upplevs besvärande av individerna själva eller deras omgivning" anser föreningen olyckligt valt, i synnerhet som utredningen inte i samband med definitionen beskriver vilken sorts individer man tänker på. Senare i utredningen framgår det indirekt att man har tänkt på barn, ungdomar och psykotiska personer.

Det framgår som en allvarlig brist, att utredningen inte alls har satt in psykoterapi i ett ideologiskt sammanhang och diskuterat människosyn, ansvar och etik.

Enl FSS mening är det ett oundgängligt krav att man, om utredningen får konsekvenser i utbildning och lag (ansvarsfrågor, legitimation) klart definierar på vilkas villkor en psykoterapeutisk behandling får utföras.

Enl föreningens sätt att se bör en personlighetsbearbetande behandling enl lag aldrig utföras mot den enskildes eller den enskildes vårdnadshavares vilja.

Det vore betryggande om man kunde utforma psykoterapi som ett kontrakt mellan behandlare och den som skall behandlas. Kontraktet skall innehålla mål för behandlingen och ange vilka medel eller metoder psykoterapeuten har planerat använda. Möjligheter bör finnas att vid behov ändra kontraktet. Ett sådant kontrakt kan enl erfarenhet dels påskynda den terapeutiska processen, dels bilda underlag för uppföljning och utvärdering av behandlingen.

FSS poängterar att mycket stor vikt bör läggas vid behandlingsideologi och etik beträffande användandet av psykoterapeutiska metoder och utbildning i psykoterapeuti.

Psykoterapeutiska metoder

Utredningen redogör för ett antal olika psykoterapeutiska metoder med anknytning till olika teorier. Dessa metoder kan sammanföras i två grupper: psykodynamisk psykoterapi och beteendeterapi. Båda metoderna är från början individinriktade men används nu också i grupp- och familjeterapi.

Enl utredningen och enl FSS mening kan metoderna ha olika effekt beroende på art och grad av psykiskt problem. Man kan därför anse dem som komplementära och i praktiken använder psykologer ofta moment från båda teorierna. Man kan om de två olika teorierna säga, att de utgör olika infallsvinklar för att analysera samma problem.

Olika referensramar har numera en gemensam plattform i den psykosociala grundsyn som enl utredningen försöker att sätta in problemen i ett socialt sammanhang: förstå att orsaken till psykiska besvär i många fall helt eller delvis har sociala komponenter och så gott som alltid sociala konsekvenser.

Föreningen delar denna syn på mänsklig problematik och beklagar därför ännu en gång att avsnittet om psykosocialt arbetssätt är så styvmoderligt behandlat.

Psykoterapiutbildning i Sverige

Nuläge och behov — allmänt ställningstagande

FSS delar utredningens mening att utbildningsresurserna i dag är otillräckliga och dåligt samordnade och att behovet av en psykoterapeutiutbildning i statlig regi är stort.

Forskningen om psykoterapi är fortfarande alltför ofullständig för att man med statistisk säkerhet kan påvisa terapeutiska effekter. Detta torde ha samband med komplexiteten i mänskligt beteende och bristfälligheten i de metoder som används.

FSS instämmer i det av Cullberg, Rönnerberg m fl avgivna särskilda yttrandet som betonar att många omfattande fallstudier övertygande har dokumenterat psykoterapeutisk effekt. En förbättrad utbildning i psykoterapi bör leda till en ökning av kvaliteten, medvetenheten och den kritiska värderingen av psykoterapi.

Vi stöder utredningens förslag att utbildningen knyts till den nya högskolan och att institutionsgrupper för psykoterapeutiutbildning inrättas vid vissa universitet. Sammansättningen av institutionsgrupperna bör närmare diskuteras, bl a med hänsyn till vilka yrkeskategorier, som skall ingå i grupperna. Man kan också tänka sig representanter från klient-patientföreningar.

Målgrupper för utbildningen: teamutbildning

Psykoterapiutredningen föreslår en bred intagning till utbildningen. Utöver traditionella "akademiska behandlare": läkare, psykologer, socionomer — skall också andra yrkesgrupper med stor erfarenhet av människovårdande arbete, t.ex. olika kategorier av vårdpersonal, präster m.fl. få tillgång till utbildningen. Det blir emellertid nödvändigt att dessa grupper skaffar sig vissa kunskaper i psykologisk teori.

FSS understryker kraftigt värdet av en bred intagning bl.a. därför att det bör skapa förutsättning för ett bredare behandlingsfält. Psykoterapi har i mycket hög grad haft en snäv rekryteringsbas.

Sannolikt kommer ett bredare register av livserfarenhet att skapa bättre kontaktytor och härigenom öppna möjligheter också för socialvårdens klienter att få en ofta välbehövlig psykoterapi.

I detta sammanhang vill FSS peka på att många rehabiliterade klienter har en mycket tungt vägande livserfarenhet, då de genom en psykoterapi har arbetat sig igenom sina egna problem. Många har också ett stort intresse av och personliga förutsättningar för att hjälpa andra med deras problem och kan med tillräcklig utbildning utgöra en kraftfull psykoterapeutisk resurs.

Vidare diskuteras frågan om psykoterapeuter behöver en "egen" terapi. FSS anser att en egen terapi måste ge ett värdefullt tillskott till egna erfarenheter. För utövare av psykodynamisk psykoterapi är en egen terapi ofta en nödvändighet.

Utredningen vill göra viss del av psykoteraپیutbildningen obligatorisk för psykiater och menar att man därför inte kan göra den egna terapin obligatorisk. FSS ställer sig något frågande till denna argumentation. Det står ju en

läkare fritt om han vill bli psykiater, liksom det står andra fritt om de vill bli psykoterapeuter. Om man anser att det är nödvändigt för alla människor, som mera djupgående behandlar mänsklig problematik, att se bjälken i sitt eget öga, så bör naturligtvis psykiatern, som ansvarar för mycket tunga ingrepp i människovårdande verksamhet, inte heller vara omedveten om sina egna problem.

FSS ställer sig positiv till förslaget om teamutbildning i synnerhet om utbildningen utformas som dialog mellan olika yrkeskategorier.

Utbildningens uppläggning

Utredningen tänker sig utbildningen i två steg. Bägge stegen har starka inslag av praktik under handledning. Efter första steget (1 1/2 år) är man behörig att arbeta med terapi i ett team och under handledning. Efter tre års praktiskt arbete är man behörig att komma in på steg två.

FSS ställer sig frågande inför den långa praktiska mellanperioden och menar att den bör kunna avkortas till 1 år, då själva utbildningen till mycket stor del utgörs av handledd praktik.

Bedömningen av de studerande bör enligt utredningen beskriva den studerandes färdigheter och insikt. Graderade intyg om de studerande bör inte lämnas till avnämare eller andra utomstående, vilket också är föreningens uppfattning.

Utredningen lämnar förslag till tabell över utbildningens utseende. Dessa tabeller följer principen i utbildningen inom den nya högskolan.

FSS anser att det blir nödvändigt med en mjuk tolkning av ovannämnda tabeller för att bringa dem i överensstämmelse med utredningens intentioner om teamutbildning och dialog. Risk finns att anknytningen till hög-

skolan gör utbildningen alltför formell samtidigt som en formaliserad utbildning i psykoterapi förlagd till den nya högskolan i enlighet med vad utredningen beskriver har mycket stora fördelar.

Sammanfattande slutsatser

FSS delar psykoteraپیutredningens synpunkter på behovet av en psykoteraپیutbildning och anser också att den föreslagna inre och yttre organisationen med vissa modifikationer är i huvudsak tillfredsställande. Vi vill med skärpa påpeka nödvändigheten av att psykoterapi skall vara ideologiskt förankrad och botten i en människosyn som inte tillåter ingrepp i den personliga integriteten mot den enskildes vilja.

Aktuella undersökningar visar att ca 25 % av alla vuxna kan bedömas ha psykiska problem av sådan art att de egentligen skulle behöva hjälp. Vi efterlyser en analys av vilka generella faktorer som leder till en sådan utveckling samt forskning om och utbildning i profylaktiskt arbete.

Den av utredningen föreslagna sammankopplingen av psykoteraپیbehörighet med rätt till ersättning från sjukförsäkringen kan enligt FSS mening uppfattas som en utvidgning av sjukdomsbegreppet. Med hänsyn till att relations- och kommunikationsproblem i stor utsträckning måste uppfattas som relativt normala företeelser, ter sig den föreslagna ordningen ideologiskt och praktiskt olämplig. Psykoteraپیutskilda insatser bör erbjudas som en kostnadsfri samhällsservice på motsvarande sätt som man inom socialvård och familjerådgivning ställer tjänster till förfogande.

FSS nödgas tyvärr konstatera, att utredningen inte närmare berört det faktum, att många av de människor man möter inom den primärkommunala socialvården har psykosociala problem som motiverar psykoteraپیutskilda in-

satser. Det framtida sociala arbetet måste — för att svara mot faktiska behov — omfatta såväl strukturspåverkande som individ- och familjepåverkande insatser. Det vore enligt FSS mening olyckligt, om psykoterapi gjordes till något exklusivt som icke kunde erbjudas även inom socialvården. En sådan ordning skulle innebära risker för att underprivilegierade grupper försattes i ett sämre läge än andra och hämma den utveckling mot mera differentierade arbetsmetoder inom socialvården som gjort sig gällande under senare år. FSS vill därför kraftigt understryka vikten av en bred intagning till psykoterapiutbildningen som kommer även socialvården till godo.

FSS efterlyser en analys av begreppet behandling i alla dess aspekter och en samlad översyn av vilka utbildningslinjer som skall ge kompetens för olika behandlingsformer. Största delen av det behandlingsarbete, som idag utförs mer eller mindre målmedvetet, faller helt utanför utredningens snäva psykoterapibegrepp. Mot bakgrund av utredningens förslag framstår som oklart hur långt tex en socialassistent kan gå i familjebehandling.

Avslutningsvis vill FSS understryka, att en psykosocial grundsyn alltid krävs för att förstå och behandla såväl sociala problem som psykiska besvär och deras konsekvenser. Psykosocial får därför anses som ett överordnat begrepp i förhållande till olika arbetsmetoder. Psykoterapi och det som i utredningen benämns "psykosocialt arbete" bör sålunda inte uppfattas som motsatspar utan som mer eller mindre likartade insatser utifrån en gemensam grundsyn. Begreppet psykosocialt arbete behöver penetreras betydligt mer ingående än som skett i det nu framlagda betänkandet.

Bra genväg till den socialpolitiska debatten

LARS SVENNING och
Samarbetskommittén för socialvårdens målfrågor

Socialutredningen och framtiden

Tidens förlag

I en liten behändig bok på 140 sidor gör utredningssekr Lars Svenning, på uppdrag av "Samarbetskommittén för socialvårdens målfrågor", ett försök att spegla hur den fortlöpande debatten påverkat remissinstansernas syn på socialutredningens principbetänkande.

Jag vill direkt säga att det har känts en smula vanskligt att i vanlig mening försöka recensera Svennings bok. Tyngdpunkten i hans framställning ligger i att efter ett visst system, med hjälp av direktcitat, redovisa remissinstansernas synpunkter. Därför har kanske också den här "recensionen" mer fått karaktär av sammanfattning. Den urvalsprincip Svenning säger sig ha använt är att återge de tunga remissinstanserna såsom ämbetsverken, statliga utredningar, större landsting och kommuner. Även vissa mindre kommuner har kommit med i de fall de behandlat "centrala frågor på ett mer inträngande sätt". Det förefaller svårt att diskutera

någon urvalsprincip som är bättre om man inte mycket ingående studerat samtliga svar från de 400 remissinstanserna.

Svenning menar att boken är ett försök att utifrån bl a de värderingar som kom till uttryck i debattboken "socialvård i framtiden" — FSS-konferensen i Göteborg 1970 — tolka och värdera de synpunkter som redovisas i remissvaren. Men jag upplever nog mer att boken polemiserar direkt med själva socialutredningen och inte särskilt mycket värderar de olika remissvaren.

I vilket fall som helst, när man ser på SU:s egen digra sammanställning av remissvaren på drygt 800 sidor, är varje försök till sammanfattning lovvärt. Även om det ibland är litet arbetsamt att följa med i citaten tycker jag att Svennings bok är en bra "genväg" till att få grepp om var den socialpolitiska debatten står någonstans. Och här handlar det om inte mindre än 400 remissinstanser som tillsammans givit ett synnerligen brett spektra av idéer om hur socialvården skall utformas i framtiden.

Vad är det då som har dominerat i denna mängd av tyckanden. Enligt Svenning är tvångsåtgärderna den mest omdiskuterade frågan. Trots att SU upplevt denna fråga som marginell har främst kommunerna sett den som dominerande. Övriga frågor som präglar remissvaren är:

- socialvårdens roll och möjligheter i samhället
- en tveksamhet att diskutera de teoretiska avsnitten
- socialbidragens utformning
- en benägenhet att rätt ingående uppehålla sig vid organisatorisk/tekniska frågor.

Här gör Svenning en tolkning och ser det sistnämnda som en möjlighet till undanflykt från viktiga frågor om syfte och innehåll. Jag tycker det verkar slående och frågar mig om detta är och har